

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Rethinking Ostia : a spatial enquiry into the urban society of Rome's imperial port-town

Stöger, J.J.

Citation

Stöger, J. J. (2011, December 7). *Rethinking Ostia : a spatial enquiry into the urban society of Rome's imperial port-town*. *Archaeological Studies Leiden University*. Leiden University Press, Leiden. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/18192>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/18192>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/18192> holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Stöger, Johanna

Title: Rethinking Ostia : a spatial enquiry into the urban society of Rome's imperial port-town

Issue Date: 2011-12-07

Dutch Summary

Het onderzoek 'Rethinking Ostia' bestaat uit een ruimtelijke en archeologische studie naar een selectie van facetten van de urbane ruimtes in het antieke Ostia. De studie is trapsgewijs opgebouwd, werkend vanuit individuele huizen (en een selectie van gildehuizen) naar een stadswijk (Insula IV ii) en uiteindelijk naar het stratenplan van de volledige stad. Het onderzoek onderschrijft het belang van een analyse van stedelijke centra vanuit hun eigen ruimtelijke en sociale textuur. Door het gehele onderzoek is een 'Space First policy' gehanteerd, waarbij Ostia's gebouwde omgeving is onderzocht om hiermee de onderliggende ruimtelijke structuur te identificeren en om nieuwe inzichten te verkrijgen in de sociale organisatie van de stad.

Het onderzoek heeft aangetoond dat de wijk IV ii in essentie 'gemeenschappelijk' was, wat tot uiting kwam in openbare ruimtes die toegankelijk waren voor zowel bewoners als bezoekers van het Insula. De analyse van de gildehuizen heeft aangetoond dat hun ruimtelijke structuur primair gericht was op het genereren van potentieel voor sociale interactie op de overgang tussen de bebouwde en de publieke ruimte (straten en pleinen). Voor het stratenplan zelf is het onderzoek erin geslaagd een onderliggende visuele structuur te onderscheiden die cohesie gaf aan de stad. Ten aanzien van de 'Human Use of Space' kon in veel gevallen worden aangetoond dat ruimtelijke integratie en interactie de voorkeur kregen boven segregatie en buitensluiting, wat zorgde voor een veilige en vriendelijke stedelijke leefomgeving. Hierdoor ontstonden urbanistische eigenschappen, die niet alleen in de tweede en vroege derde eeuw na Chr. gewaardeerd werden, maar ook van groot belang zijn in hedendaagse steden.

Dit brengt ons op enkele andere kwesties die aan het licht gekomen zijn gedurende het ruimtelijk onderzoek naar Romeins Ostia, namelijk: vragen over stedelijke *sustainability* en ontvolking. Ons

huizenblok IV ii bleek de tand des tijds goed te doorstaan en kent een lange bewoningsfase. Verscheidene factoren zijn beslissend geweest voor een lange bestaans- en gebruiksgeschiedenis. Ten eerste is het van belang dat er een ruimtelijke structuur is die interactie stimuleert. Daarnaast is het ook noodzakelijk dat het blok geïntegreerd is in een levendige stadswijk, die een hoog niveau van stedelijke dichtheid en een grote verscheidenheid aan landgebruik weet te houden.

De vanuit de data beredeneerde benadering, waarbij concepten en technieken zijn toegepast vanuit de Space Syntax methode, is een goede en waardevolle onderzoeksstrategie gebleken om een beter begrip van Ostia's urbane landschap te verkrijgen. De analyse methoden, die Space Syntax gebruikt zijn oorspronkelijk ontworpen om moderne stedelijke planning en ontwikkelingen beter te begrijpen. Echter, het toepassen van deze methoden voor zowel de moderne als de antieke wereld zou een mogelijkheid bieden om een gemeenschappelijke taal te vinden binnen urbanisatiestudies, welke het vermogen erkent van de archeologie om lange termijn-veranderingen in steden, trends of andere temporele patronen te verhelderen. De case-study van Ostia's Insula IV heeft aangetoond dat Space Syntax erg belangrijk is voor het aantonen van ruimtelijke aspecten, aspecten die op een andere wijze niet aan het daglicht waren gekomen. Dit maakt Space Syntax een gereedschap om mee te denken, iets dat de onderzoeker inspireert om verder te exploreren en om te experimenteren op zowel de technische kant van de analyse als de mogelijke interpretaties van de door de analyse behaalde resultaten. Iets dat zeker niet van gering belang is is dat deze methode een benadering inhoudt, die niet-destructieve methodes toepast op zowel de data-verzameling als de interpretatie en daarom geheel in overeenstemming is met huidige erfgoedbeheer adviezen. De methode is niet site-specifiek en kan in

de meeste gevallen toegepast worden op alle soorten bebouwde omgeving en geografische regio's.

De complexiteit van het archeologische bestand zoals dat van Ostia heeft een combinatie van methoden nodig. In hoofdstuk vier worden deze methodes en technieken besproken. De methodes variëren van het opnieuw in kaart brengen van een archeologische site tot een volledig geïntegreerde ruimtelijke analyse. Ondanks de diversiteit aan benaderingen kunnen al deze technieken samengevat worden als non-destructieve manieren van archeologisch onderzoek. Echter, de toegevoegde analytische component van Space Syntax heeft het onderzoek naar een hoger niveau getild dan het conventionele vastleggen en verwerken van data, namelijk naar een holistische studie van antieke urbane ruimte.

In Hoofdstuk vijf wordt er gekeken naar één van Ostia's *insulae*, namelijk de nog weinig bestudeerde *insula* IV ii. Door een gedetailleerd onderzoek van de gebouwen in het huizenblok was het mogelijk om de ontwikkeling van de *Insula* van de eerste drie eeuwen na Chr. te reconstrueren. De structuren laten een dynamische omgeving zien die een constante transformatie van alle betrokken gebouwen in de *insula* heeft toegestaan. De ontwikkeling weerspiegelde niet alleen de toename van bouwactiviteit die de bebouwde omgeving van Ostia vorm gaf, maar liet ook momenten zien van verminderde activiteit in de stad. Door de grondige studie konden structurele veranderingen worden aangetoond en kon er tevens een relatieve chronologische sequentie worden vastgesteld voor de ontwikkeling van de interne elementen van de *Insula*. Voor het merendeel van de afzonderlijke structuren kon worden aangetoond hoezeer zij verbonden waren aan aangrenzende gebouwen binnen de *Insula* en hoe veranderingen in een bepaalde unit de andere units kon beïnvloeden. Geen enkel gebouw stond los van een ander. Samenvattend bevestigen de overblijfselen uit de *Insula* het algemene beeld dat voor Ostia's bebouwde omgeving geschetst is. Desalniettemin ontbreekt er in dit *Insula* een belangrijke en typische fase binnen de bouwgeschiedenis van Ostia: geen enkel gebouw is namelijk ooit getransformeerd in de zo typische Laat Antieke private luxe-domus. In andere *insulae* in Ostia is dit fenomeen wel zichtbaar en voor *Insula*

IV ii niet. Verscheidene redenen kunnen worden aangebracht om dit fenomeen te verklaren. De meest plausibele reden is dat de gebouwen hun functie behielden tot de vierde, soms zelfs tot de vijfde eeuw na Chr. en daarom gewoonweg niet beschikbaar waren voor een functionele transformatie naar een luxe-domus.

Hoofdstuk zes kijkt naar de toepassing van Space Syntax in relatie tot het functioneren van het leven binnen de *Insula*. Door systematische analyses en interpretatie van de verschillende ruimtelijke aspecten is dit deelonderzoek geslaagd in het aantonen van verschillende niveaus van ruimtelijke structuur die met elkaar in verbinding staan binnen het *Insula*, elke met zijn eigen bijdrage aan het ruimtelijke functioneren van het huizenblok en aan de manier waarop de ruimte ervaren werd door de gebruikers. De zogenaamde 'Access Analysis' bood inzichten in zowel de configuratie van de individuele gebouwen als van het totale huizenblok. Het onderzoek demonstreerde hiermee hoe de individuele layouts de relatie structureerde tussen bewoners, en tussen bewoners en bezoekers. Er kon ook worden vastgesteld dat de ruimtelijke structuur van de *Insula* van grote invloed is geweest voor haar behoud en ontwikkeling die vijf eeuwen van bewoning mogelijk heeft gemaakt.

Hoewel de *Insula* een uniek en onderscheidend fenomeen is, is het tegelijkertijd ook deel van een veel groter systeem van ruimtelijke relaties. Hoofdstuk zeven richt zich op de bewegingen van Ostia's bevolking rond hun gemeenschap en die ruimtes die bedoeld waren om interactie te genereren. Het was mogelijk om de voorspellingen die Space Syntax gemaakt heeft over het ruimtegebruik te bevestigen. Hierbij is naar voren gekomen dat de posities van specifieke straten of publieke ruimtes binnen het totale netwerk van deze ruimtes de effectiviteit van menselijke beweging en sociale samenkomst definieert. Een andere techniek van de Space Syntax analyse is de z.g. Visibility Graph Analysis. Deze heeft geholpen om de visuele structuur van de stad te identificeren door middel van het detecteren van plaatsten met de grootste visuele integratie. Dit toonde aan dat de visueel meest geïntegreerde plaatsten in de stad lokale visuele *foci* vormden voor de buurten

en daarnaast als groep met elkaar verbonden waren door hun onderlinge zichtrelaties. Dit betekent dat alle lokale punten een globaal element had die de stad samenbond als geheel. Terugwerkend vanuit deze bredere ruimtelijke analyse zijn de meest belangrijke ruimtelijke punten onderzocht om te kijken of deze archeologische *markers* betroffen (een zgn. ‘inverted archaeological assessment’). Deze benadering bleek succesvol in het lokaliseren van publieke objecten (fontein, erebogen, etc.) die de stad Ostia creëerde om zijn visuele structuur vast te hechten aan topografische locaties.

In Hoofdstuk Acht zet de analyse zich een niveau hoger voort, naar een categorie van belangrijke gebouwen in de stad, die verspreid zijn over verscheidene locaties in de stad: de gildehuizen (*scholae*) of –hoofdkwartieren. Zij fungeerden als centra voor verschillende commerciële en religieuze organisaties. Zoals verwacht weerspiegelen deze gebouwen de lokale ruimtelijke factoren, terwijl hun positie zich tegelijkertijd schikt naar de voorwaarden die geschapen zijn door het stratenplan van de stad. Deze twee aspecten en de resultaten van hun beider analyses moeten gezamenlijk in ogenschouw genomen worden, omdat ze gemeenschappelijke ruimtelijke factoren belichamen die elkaar ontegenzeggelijk beïnvloeden hebben. De studie naar de ruimtelijke logica van de individuele plattegronden (Access Analysis) van de *scholae* heeft de ruimtelijke organisatie kunnen identificeren en kon ze vervolgens herkennen als iets dat voornamelijk door de buitenruimtes werd bepaald: de straten van Ostia.

Hun focus naar buiten doet vermoeden dat de gilden een potentieel genereerden voor het promoten van contact en communicatie met publieke ruimtes. Daarbovenop zien we dat de gilden een voorkeur hadden voor een locatie langs de makkelijkst bereikbare straten binnen het stratennetwerk. Hun goed zichtbare locatie gaf de gebouwen niet alleen een publiek aangezicht, maar verbeterde ook hun capaciteit om te profiteren van de concentratie van beweging langs de wegen. De toegevoegde waarde van de benadering is in dit geval voornamelijk te zien in de productie van statische waarden die deze ruimtelijke knooppunten een objectieve basis gaven.

De omslag van intuïtie naar testbare theorie wordt gerechtvaardigd door het belang van het herkennen van de fundamentele relatie tussen het stratenpatron en menselijke beweging, zoals die gedefinieerd is door de principes van de zgn. ‘Movement Economy’. Deze theorie biedt de mogelijkheid om een breder begrip te krijgen van beweging dat verder gaat dan de ‘attractor-driven’ theorieën met hun specifiek doelgerichte bewegingen die zich vooral richten op zaken als locatie en einddoelen.

Ondanks de noodzaak om voor de analyses van deze dissertatie gebruik te maken van verschillende methodes, hopen we dat het belang naar voren gekomen is om een antieke stad te benaderen als geïntegreerd geheel. Dit is namelijk niet alleen de manier waarop de bewoners ooit hun stad beleefd hebben, hun levens werden in hoge mate beïnvloed door de mogelijkheden en beperkingen die ruimtelijke organisatie hen bood. Het zou een interessante toevoeging zijn om deze holistische manier van stedelijke analyse toe te passen op andere urbane samenlevingen in de antieke wereld.

